

ARBEIDSVILLIGHET. Sykefraværet øker. Er arbeidslivet for lite inkluderende? Eller handler dette om en endring i folks vilje til å jobbe?

Sykefravær smitter

Ukeslutt

MARI REGE
førsteamanuensis i økonomi,
Universitetet i Stavanger

Flere syke. Statistisk sentralbyrå har nok en gang meldt om økning i sykefraværet. I dag er det på 6,9 prosent. Høyt fravær blant de unge er spesielt urovekkende.

Til tross for et omfattende arbeid med å gjøre det norske arbeidslivet mer inkluderende, er sykefraværet i Norge fortsatt blant de høyeste i verden. Kanskje dette tilsier at et lite inkluderende arbeidsliv ikke er hovedårsaken til vårt høye sykefravær.

Kan økningen i folks sykefravær skyldes en endring i folks vilje til å arbeide? En anerkjent svensk professor i samfunnsøkonomi, Assar Lindbeck, har lenge advart mot utvikling av fraværskulturer i generøse velferdsstater, som Norge og Sverige.

Smitteeffekter. Lindbecks utgangspunkt er at vår vilje til å arbeide er styrt av sosiale normer. Hardt arbeid er knyttet til sosial status fra omgivelsene. Dette gjelder spesielt i lokalsamfunn, der mange jobber og identifiserer seg med arbeidet. I et lokalsamfunn med høyt sykefravær, er det sosialt akseptert å være sykmeldt. Dersom mange ikke jobber, er det ikke så viktig å jobbe selv heller. Slik oppstår smitteeffekter.

I en omfattende studie med tittel *Social Interaction and Sickness Absence* har Lindbeck sammen med kolleger nylig dokumentert betydelige smitteeffekter i svensk sykefravær. Studien viser at en persons sykefravær øker med 0,7 dager i året, dersom sykefraværet blant andre i hans nabolag i gjennomsnitt øker med 1 dag i året.

Lindbecks utfordring har vært å finne en måte å måle smitteeffekten på. Det er mange grunner til at folk i samme lokalsamfunn har samme syke-

Store deler av dagens sykefravær er innenfor ikke-verifiserbare diagnoser. Samtidig har fravær i arbeidslivet fått større sosial aksept enn tidligere, skriver Mari Rege.

FOTO: MIODRAG GAJIC/CRESTOCK

fravær, uten at dette nødvendigvis skyldes smitteeffekter. For eksempel kan det skyldes alderssammensetning, eller at mange i lokalsamfunnet jobber i samme næring. Lindbecks studie benytter tre ulike tilnærminger for å omgå dette problemet. Hver tilnærming dokumenterer betydelige smitteeffekter.

Først utnytter studien det fak-

tum at sykefraværet er høyere i offentlig sektor enn i privat sektor. Tanken er at dersom smitteeffekter finnes, må sykefraværet være høyere i et nabolag der mange er ansatt i offentlig sektor, selv blant dem som jobber i privat sektor.

Analysen viser at det høye sykefraværet i offentlig sektor smitter over på privat sektor i samme lokalsamfunn. Dersom andelen med offentlig ansatte er 10 prosent høyere i nabolag A sammenlignet med nabolag B, så er sykefraværet i privat sektor i gjennomsnitt 0,4 dager høyere pr. år i nabolag A, sammenlignet med sykefraværet i privat sektor i nabolag B.

Valg av bosted. Et problem med å måle smitteeffekter på denne måten kan være det man kaller selvsleksjon. Det kan for eksempel være at folk i privat sektor med høyt sykefravær foretrekker å bo i lokalsamfunn med høy andel offentlig ansatte som også har høyt sykefravær. Da er det ikke smitteeffekter forfatterne har dokumentert, men ganske enkelt det at forskjellige folk velger å bo i forskjellige lokalsamfunn.

I sin andre tilnærming omgår forfatterne dette problemet med å se på endring i sykefravær blant folk som flytter. Ved å se på endring i sykefravær kontrollerer forfatterne for selvsleksjonen beskrevet ovenfor. Analysen viser at dersom en person flytter til et nabolag som har mindre sykefravær enn sitt foregående nabolag, så vil han selv redusere sitt sykefravær.

Innvandrere påvirkes. Studiens siste tilnærming ser på hvordan sykefraværet til innvandrere er avhengig av sykefraværet i deres første svenske lokalsamfunn. Igjen er smitteeffektene slående. Analysen viser at innvandrernes sykefravær er 0,6 dager høyere dersom de havner i et lokalsamfunn hvor sykefraværet i gjennomsnitt er 1 dag høyere, sammenlignet med et annet lokalsamfunn.

Spesielt interessant er det at smitteeffekten er størst for innvandrere fra andre nordiske og europeiske land. Dette forklarer forfatterne med at folk fra disse landene integrerer seg i større grad i det svenske samfunnet og dermed blir lettere påvirket av svenskens sykefravær.

På tre forskjellige måter har Lindbeck vist at sykefravær smitter. Dokumentasjonen er urovekkende, fordi smitteeffekter kan føre til utvikling av fraværskulturer. Vi kan få lokalsamfunn der det ikke føles så viktig å gå på jobb, fordi så mange andre ikke jobber. Dette kan bli svært dyrt, både for næringslivet og staten.

Norge verst. Det er mye som tyder på at Norge bør være bekymret for utvikling av fraværskulturer. Flere spørreundersøkelser i Norge viser at holdninger til arbeid og trygd har endret seg. Fravær i arbeidslivet har større sosial aksept nå enn tidligere. I tillegg ser vi at store deler av sykefraværet er innenfor ikke-verifiserbare diagnoser. Vi ser også store geografiske variasjoner i sykefraværet som ikke kan forklares med alderssammensetning eller andre kjennetegn.

Samtidig som Norge har verdens høyeste sykefravær, har også Norge brukt mer ressurser enn de fleste andre land på å lage arbeidslivet mer inkluderende. Dette kan tilsa at arbeidet med å redusere sykefraværet er fundert på feil forutsetninger. Hovedårsaken til det høye sykefraværet er nok ikke at arbeidslivet er for lite inkluderende, men at det har vært en endring i folks vilje til å jobbe.

Grov statlig profitt

Debatt

PER PERSSON
daglig leder,
Friends Fair Trade

Import fra fattige land. Statskassen fylles stadig av toll, avgifter og gebyrer fra u-landsimport. Dette er i-hjelp på sitt verste og en uverdigg praksis hvor igjennom rike i praksis stjeler fra fattige.

Til tross for intensjonen om tollfrihet fra verdens fattigste land og fri flyt av varer i EØS, opererer Norge med høye tollsatser og et mylder av gebyrer og avgifter på importerte produkter fra utviklingslandene. Norge er en europeisk sinke innen Fair Trade. En viktig grunn er jungelen av avgifter, gebyrer og tollsatser på import. Hva synes ministrene Erik Solheim og Kristin Halvorsen om denne politikken?

Ikke så glanset. Hvis Norge vil leve opp til sitt selvpålagte glansbilde som utviklingslandenes og miljøets beste venn, må det gjøres noe drastisk med disse umoralske importmurene.

Friends Fair Trade importer, selger og distribuerer økologiske Fair Trade-produkter. Ifølge virksomhetsbeskrivelsene til Utenriksdepartementet og NORAD, skal varer fra de fattigste landene være fritatt for toll, men praksis er noe annet. Vi betaler høye tollsatser, avgifter og gebyrer på import som i teorien skal være avgiftsfri.

Mye av vår import kommer via Storbritannia, hvor det allerede er blitt betalt høy importtoll til EU. Inn til Norge belastes det igjen høy (norsk) toll. Nylig solgte vi produkter under Roskilde-festivalen, bl.a. økologiske Fairtrade-klær, produsert i India og kjøpt inn fra britiske leverandører. Klærne ble belastet med 10 prosent toll inn i England, de ble belastet med 10,7 prosent toll inn i Norge og ble igjen tollbelastet inn i Danmark, da varene var tatt ut av EU-området!

Stengsler. Er dette fri flyt av varer innen EØS? Det sies at tollene og avgiftene hovedsakelig skal beskytte norsk landbruk, men blant de verst rammede produktene er bomullsklær, sjokolade og sukkerbaserede produkter. Hvor er alle norske bomullsfarmere, kakaobønder og sukkerdyrkere som skal beskyttes? Det er snarere inntektene til statskassen som prioriteres.

For søkkrige Norge som, i teorien, ønsker å tilrettelegge for handel med de fattigste er dette uverdigg. Friends Fair Trade driver virksomheten på non-profit basis og gir overskuddet til utviklingsprosjekter i sør, men vi opplever at i stedet for å generere overskudd til de fattige så sponser vi statskassen.

«Hovedårsaken til det høye sykefraværet er nok ikke at arbeidslivet er for lite inkluderende, men at det har vært en endring i folks vilje til å jobbe»

Hver fredag i Aftenposten

Mari Rege
1. amanuensis UiS

Jens Ulltveit-Moe
Konsernsjef Umoe

Rolf Utgård
Rådgiver

Alexandra Bech Gjorv
Direktør StatoilHydro

Kjetil Storesletten
Professor UiO

Dani Rodrik
Professor Harvard